

VII. ca.

uitate. libertate aut non vera sed appetente. Cum enim homo sit id quod est secundum rationem tunc homo vere est suus quoniam ab aliquo extremo abducit ab eo quod est rationis. Sed quod aliquid freno rationis non cohibeat a sequela concupiscentie libertas quod ad opinionem illam quod summum bonum putat concupiscentia sequitur. Deinde dicitur. Quare ergo fructus etc. ostendit effectum peccati. Et unum quod dem effectum excludit. scilicet effectum fructuosum cum dicitur. Quare ergo fructus. scilicet cum peccatis in illis. scilicet peccatis. Sunt enim infructuosa peccati opera quod non adiungunt hominem ad beatitudinem consequendam. *Ysa. 59.* Opera eorum opera inutilia. *Dich. 2.* Et quod cogitationis inutile et operamini malum in cubilibus vestris. Altruit autem effectum fructuosum dicitur. In quibus. scilicet peccatis. scilicet de quibus nunc scis in statu penitentis erubescitis propter eorum turpitudines. *Je. 31.* Postquam ostendit mihi percussit femur meum confusionem et erubuit. *Ysa. primo.* Erubescet super omnes. scilicet voluptatis quod elegerat etc. Deinde cum dicitur. Nam finis etc. ponit finem peccati dicitur. Nam finis illoz. scilicet peccatorum mors est. Quare quod dicitur et si non sit finis operum peccatorum quod peccando non intendit mortem incurere. est in finis ipsorum peccatorum quod nata sunt mortem inducere et tempora lem quod cum anima se deum separat dignum est ut ab ea corpore suum separet. Et eterna. quod cum aliis vult separari a deo. propter concupiscentiam peccati dignum est ut ab eo eternam separet quod est mors eterna. *S. primo.* Qui talia agunt digni sunt morte. Deinde cum dicitur. Hunc vero etc. ostendit qualitatem status iustitie. Et primo ponit conditionem status iustitie. 2. effectum ibi. Habet fructum vestrum etc. 3. ponit finem ibi. Finem vero etc. Circa primum ostendit rationem est quod sicut quando aliquid a peccato inclinatur ad malum est liber a iustitia. ita cum aliis ex habitu iustitie et gratie inclinatur ad bonum est liber a peccato ut. scilicet ab eo non supetur versus ad eorum sensum. Unde dicitur. Hunc vero. scilicet in statu iustitie liberati a peccato. *Jo. 8.* Si filii vos liberaverit veri liberi eritis. Si militet eorum sicut in statu peccati est aliis suus peccati cui obediunt. ita in statu iustitie est aliis suus deus dei voluntarie obediens secundum illud. *ps.* Servite domino in leticia. Et hoc est quod subdit. Servus autem facti deo. *ps.* Domine quod ego sum tuus etc. Hec autem vera est libertas et optata finis. quod per iustitiam homo inclinatur ad id quod veniunt ipsi quod est proprium hominis et auerit ab eo quod veniunt concupiscentie quod est maxime bestiale. Deinde cum dicitur. Habet fructum etc. ponit effectum iustitie dicitur. Habet fructum vestrum in sacrificacione. id est ipsa sacrificacio hoc est executio scilicet a bona opera quod fructus vestri in quantum. scilicet hoc spirituale et scilicet vos delectat. *Eccl. 9.* Flores mei fructus etc. *Gal. 5.* Fructus spiritus est gaudium pax etc. Quod sequenter ponit finem dicitur. Finem vero habetis vitam eternam. Quare quidem est finis et ipsorum iustorum quod propter vitam eternam habent oia operantur. *Mat. 6.* Primum querite regnum dei etc. Et etiam ipsorum operum quod cum ex obedientia dei fiat et ad dei imitationem vitam eternam merentur. *Jo. 10.* Quos mee vocem mea audivit et sequuntur me et vitam eternam do eis. Deinde cum dicitur. Stipendia enim peccati etc. manifestat quod dixerat de finibus malorum et bonorum. Et primo quantum ad mala dicitur. Dicitur est quod finis peccatorum est mors. Stipendia enim peccati sunt mors. Dicitur autem stipendia mercedis militum a stipe pendenda. id est ponderanda quod peccata distribuentia militibus ponderabatur. Quare ergo peccatores peccato militum mercedem suam exhibentes arma peccato ut. scilicet dicitur est mors dicitur esse stipendium peccati. id est retributio quam retribuit sibi finitibus. Et ex hoc manifestum est quod mors sit finis peccatorum non quod peccatores fruntur sed quod eis retribuitur. *ps.* Ignis sulphuris peccatores peccatores calicis eorum. Quod autem vero ad bona dicitur. Gratia dei vita eterna. Quare enim dixerat iustos homines habere vitam eternam quam certum est non posse haberi nisi per gratiam ideo habet ipsam quod bona operantur et quod opus nostrum est dignum vitam eternam. est a gratia dei. Et in *ps.* dicitur. Stramque gloriam dabit dominus. Sic igitur opera nostra si considerantur in sui natura et secundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis non merentur ex condigno vitam eternam sed solum secundum quod procedunt ex gratia spiritus sancti. Unde dicitur. *Jo.*

4. Q. fiet in eo fons aqua salientis in vitam eternam. Et hoc fit christo ihesu domino nostro. id est per christum vel in christum in ipso sumus per fidem et caritatem. *Jo. 6.* Omnis qui videt filium et credit in eum habet vitam eternam.

Incipit capitulum septimum.

H ignoratis fratres scientibus enim legem loquitur quod lex in homine dominatur quanto tempore vivit. Nam quod sub viro est mulier: vivente viro alligata est legi.

Si autem mortuus fuerit vir eius: soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. si autem mortuus fuerit vir eius: liberata est a lege viri. ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus christi ut sitis alteri qui ex mortuis resurrexit ut fructificetis deo. Cum enim essemus in carne: passiones peccatorum que per legem erant operabantur in membris nostris. ut fructificaretur morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis in qua detinebamur. ita ut servi amamus in novitate spiritus et non in vetustate lettere.

Postquam apostolus ostendit quod per gratiam christi liberamur a peccato ostendit quod per eandem gratiam christi liberamur a servitute legis. Et circa hoc duo facit. Primo. proponit. propositum secundo excludit objectionem ibi. Quid ergo dicemus etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod per gratiam christi liberamur a servitute legis. 2. ostendit utilitatem huius liberationis ibi. Et fructificemus deo etc. Circa primum tria facit. Primo ponit documentum ex quo arguit ad propositum ostendendum. 2. manifestat ipsum ibi. Nam quod sub viro est etc. 3. concludit ibi. Itaque fratres mei etc. Documentum autem propositum est quod notum. Unde dicitur. An ignoratis fratres quod dicitur. Hoc ignorare non debetis. prima cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Et cum quare non debet ignorare ostendit subdistinguit. Scientibus enim legem loquitur. Sed cum romani gentiles essent. et legem moysi ignorarent. videtur eis non competere quod habet dicitur. Et ideo quod dicitur exponitur hoc de lege naturali quod gentibus non erat incognita. *fm illud. s. 2.* Cum gentes que legem non habent naturaliter ea que legis sunt faciunt etc. Unde et subdit. Quare lex in homine dominatur. scilicet naturaliter quanto tempore. scilicet vivit lex in homine. Quare quidem vivit quanto tempore naturalis efficacia in homine viget. Mortuus autem lex naturalis in homine quoniam ratio naturalis passionibus succubuit. *Ysa. 24.* Dissipaverunt fedus sempiternum. scilicet legis naturalis. Sed hoc non videtur esse secundum intentionem apostoli qui absolute et indeterminate de lege loquitur semper loquitur de lege moysi. Et ideo dicitur dicitur est quod romani fideles. non erant solum gentes sed inter eos erant multi iudei. Unde dicitur. *Act. 15.* Paulus corinthios invenit quendam iudeum nomine aquila. qui nuperrimè venerat ab ytaliam et prescillaz uxorem eius eo quod percipisset claudius discedere omnes erant iudeos a roma. lex ergo hoc modo dominatur in homine quanto tempore vivit. scilicet homo. Data enim est lex ad dirigendum homines in via huius vite. secundum illud. *ps.* Legem statuit ei in via quare elegit. *Jo.* legis obligatio morte soluitur. Deinde cum dicitur. Nam que sub viro etc. manifestat quod dixerat per exemplum in lege matrimonij. Et primo ponit exemplum. 2. manifestat per signum ibi. Ergo vivente etc. Circa primum duo facit. primo in exemplo ponit quomodo obligatio legis durat vita durate dicitur. Nam mulier que sub viro. scilicet sub viri potestate est ex lege divina qua dicitur est *gen. 3.* Sub viri potestate eris. Alligata est legi. scilicet qua tenet coniungere viro secundum illud. *Ma. 19.* Quos deus coniunxit homo non separet. Et hec quidem inseparabilitas matrimonij precipue cum

Ad Romanos

tur in q̄tu est sacramentū cōiunctionis indissolubilis x̄pi
et eccie vel verbi et humane nature in p̄sona x̄pi. **Ep̄. 2.**
Sacramentū hoc magnū et. sc̄do ibi. **Si autē mortuus et**
Manifestat in exemplo quō obligatio legis soluitur post
mortem dicēs. Si autē vir. s. mulieris fuerit mortu⁹ mulier
et p̄ mortē viri soluta est a lege mariti. i. a lege matrimo-
nij quā obligat viro. Cum em̄ vt aug. ait libro d̄ nuptias
et coeupiscēna nuptie sint bona mortaliū nō se extēdit ob-
ligatio nuptiarū post vitā mortālē. Et p̄pter hoc in resur-
rectione quādo erit vita immortalis neq; nubent neq; nu-
bentur vt dicit mat. 22. Ex quo patet si aliquis moriat̄ et
resurgat sicut in lazaro accidit. nō erit vxor q̄ fuerat nisi
de nouo cū ip̄o cōtrahat. Sed cōtra hoc inducūt qd̄ habe-
tur he. xi. Acceperūt mulieres de resurrectione mortuos
suos. Sed sciendū est q̄ mulieres nō receperūt maritos
suos sed suos filios. sicut mulier q̄daz p̄ belis vt habetur
tertij. 2. 17. Et alia p̄ bellisē vt habet q̄rti. 2. 4. Alter
autē se habet in sacramētis q̄ imprimūt caracterē qui est q̄-
dā p̄secratio anime immortalis. Quis autē cōsecratio ma-
net q̄dū manet res cōsecrata sicut p̄ in cōsecratione ecc-
lesie vel altaris. Et ideo si baptizat̄ vel p̄firmat̄ vel or-
dinatus moriat̄ et resurgat nō debet iterū eadē sacramē-
ta accipere. Deinde cū dicit. Ergo viuēte et. manifes-
stat qd̄ vixerat per signū. et primo q̄tum ad obligationē
matrimonij q̄ durat in muliere viuente viro. cui⁹ signū
est q̄ vocat̄ adultera si fuerit cū alio viro. s. et carnaliter cō-
mixta viuēte viro suo. Iere. 3. Si dimiserit vir vxorē suā
et recedens ab eo duxerit virū alterū. nūquid nō polluta
et cōtaminata est mulier illa. sc̄do ibi. Si isit mortu⁹ et.
Inducit signū q̄tum ad hoc q̄ obligatio legis matrimo-
nij soluit p̄ mortem dicēs q̄ si vir eius. s. mulieris mor-
tuus fuerit liberata est mulier a lege viri. i. quā obligaba-
tur viro vt nō sit adultera si fuerit cū alio viro. carnaliter ei
cōmixta p̄teritis si et matrimonialiter cōiungat. p̄ma cor.
-7. Si dormierit vir ei⁹. s. mulieris liberata est. cui vult
nubat. Ex q̄ p̄ se de nuptie vel tertie vel q̄rte sunt fm̄
se licite et nō solū p̄ dispensationē. vt videt̄ dicere crisō⁹ q̄
sup̄ ma. dicit q̄ sicut moyses permisit libellū repudiij ita a-
postolus permisit sc̄das nuptias. Nulla est em̄ ratio si lex
imortalis soluit p̄ mortē q̄re nō liceat cōiungi remanē-
ti ad sc̄da vota transire. Q̄ autē ap̄tus dicit p̄ma ibi. 3. Q̄
optet ep̄m esse vni⁹ vxoris virū. nō hoc dicit q̄ sc̄de nup-
tie sint illicitē sed p̄pter defectū sacramētū q̄ nō esset vni⁹
vnius sicut x̄pus est sp̄s vni⁹ ecclesie. Deinde cum
dicit. Itaq; fratres mei. et. concludit principale propo-
situm dicēs. Itaq; et. id est p̄ hoc q̄ estis facti membra
corp̄is x̄pi simul cū eo mortui et sepulti vt supra est habitū
mortificati estis legi. i. q̄tuz ad hoc q̄ cessat in vobis ob-
ligatio legis. ita. s. vt iam sint alteri⁹. s. x̄pi etus legi sub-
iecti. qui ex mortuis resurrexerūt. in quo et vos resurgentes
nouā vitā assūpsistis. Et ita nō lege p̄oris vite. sed lege no-
ue vite tenemini obligari. videt̄ autē esse dissimilitudo q̄-
tum ad hoc q̄ in p̄cedenti exēplo vir moriebat̄ et remane-
bat mulier absq; obligatione legis. Hic autē ille qui soluit
ab obligatione dicit̄ mori. sed si recte cōsiderem⁹ vtrūq; E-
eiusdē rōnis q̄ cū matrimonij sit inter duos sicut quedā
relatio: nō refert quicūq; eorū moriat̄ ad hoc q̄ tollat̄ lex
matrimonij. vtrūlibet em̄ p̄tingat manifestū est q̄ p̄ mor-
tem q̄ cōmorimur x̄po cessat obligatio veteris legi. De-
inde cū dicit. Et fructificem⁹. ostendit vtilitatē p̄dicte libe-
rationis. Et circa hoc tria facit. Primo ponit vtilitatē di-
cens. Et fructificem⁹ deo. p̄ hoc em̄ q̄ sum⁹ facti mēbra
x̄pi in x̄po manētes possumus fructū boni op̄is facere ad
honorē dei. Ro. 15. Sicut palmes nō p̄t ferre fructū et.
sc̄do ibi. Cū em̄ essem⁹ et. ostendit q̄ iste fruct⁹ impediē-
tur q̄n erām⁹ sub seruitute legis dicēs. Et essem⁹ in car-

ne. i. subiecti coeupiscētis carnis infra. 8. Hos autē nō est
in carne sed in sp̄. passiones autē et affectiones pctōz q̄ q̄
dem crāt p̄ legē vel nonificate vel augmētate occasionalit̄
vt supra patuit: opabatur in mēbris n̄tis. i. mouebāt mē
bra n̄ra. Ia. 4. Unde bella et lites. nōne excoeupiscētis
Et hoc vt fructificaret̄ morti. i. vt faceret̄ fructus mortis.
Iac. p̄mo. P̄cētū cū cōsumatus fuerit generat̄ mortē. ter-
tio ibi. Hic autē soluit. ostendit q̄ p̄dicte vtilitas acquiritur
ab hys q̄ sunt liberati a seruitute legis dicēs. Hic autē so-
luti sum⁹ p̄ grām x̄pi a lege mortis. i. a fuitate legi⁹ moy-
si que dicit̄ lex mortis. Et q̄ corporalit̄ occidebat absq; mī
sericordia. he. 10. Iratū q̄s facies legē moȳsi et. Hic po-
tius dicit̄ lex mortis q̄ sp̄ialit̄ occidebat p̄ occasionē sc̄dm
illud. sc̄de cor. 3. Ita occidit et. In qua lege nos tenēba-
mur q̄si serui sub lege. Gal. 3. P̄t̄ autē q̄ veriet fides sub
lege custodiebamur. Ita. s. sum⁹ soluti vt seruitam⁹ in no-
titate sp̄is. i. in sp̄i renouati p̄ grām x̄pi. 1. eze. 36. Dabo
vobis cor nouū et sp̄m nouū ponā in medio v̄ri. nō in ves-
tustate īre. i. nō sc̄dm veterē legē. Et nō in v̄ritate pcti
quā littera legis auferre nō potuit. p̄. Inueteraui inter
oēs inimicos meos.

Lectio secunda.

Quid ergo dicem⁹ lex pctm̄ est? Ab-
sit. Sed pctm̄ nō cognoui nisi p̄ legē
Nā coeupiscētia nesciebā. nisi lex di-
ceret. Nō coeupiscēs. Occasione autē accepta
pctm̄ per mandatū opatū est in me oēm con-
cupiscētia. Sine lege em̄ pctm̄ mortuū erat
Ego autē viuebā sine lege aliquā. Sed cuz ve-
nisset mandatū pctm̄ reuixit. Ego autē mor-
tuus suz et inuentū est mihi mandatū quod
erat ad vitā: hoc esse ad mortē. Nā pctm̄ oc-
casione accepta p̄ mandatū seduxit me: et p̄
illud occidit. Itaq; lex quidē sācta et manda-
tum sāctuz et iustū et bonū. Quid ergo bonū
est: mihi factū est innox: Absit. Sed peccatū
vt appareat pctm̄ p̄ bonū operatuz est mihi
mortē. vt fiat supra modū peccans peccatū
per mandatū.

Post q̄ ap̄tus ostendit q̄ per grām x̄pi liberamur a serui-
tute legis et q̄ ista liberatio est vtilis. Hic r̄ndet̄ cuidā ob-
iectioni q̄ ex p̄missis occasionē habz p̄ quā videt̄ q̄ lex ve-
tus nō sit bona. Et circa hoc duo facit. Primo soluit ob-
iectionē p̄ quā videt̄ legē nō esse bonā. sc̄do ostendit legē es-
se bonā ibi. Scim⁹ em̄ et. Circa p̄m̄ duo facit. Primo
p̄ponit obiectionē q̄tum ad ipsam legem. sc̄do soluit ibi.
Itaq; lex quidē sācta et. Dicit ergo p̄mo. Dicit̄ ē q̄ pas-
siones pctōz crāt p̄ legē et q̄ est lex mortis. quid ergo die-
cem⁹ ex hys seq. Nūquid dicem⁹ q̄ lex est pctm̄. Ad q̄
des p̄t̄ intelligi dupl̄. Uno mō q̄ lex pctm̄ doceat sicut
dicit̄ Iere. 30. Reges populoz vane sunt qz. s. vanitates
docēt. Alio vt lex dicit̄ pctm̄ q̄ ille qui legē dedit pec-
cauerit talē legē ferēdo et hec duo inuicē se p̄sequuntur q̄
si lex pctm̄ docet legisator legem ferēdo peccat. Psal. 10.
Ne q̄ cōdunt leges iniq̄s. videt̄ autē q̄ lex pctm̄ doceat si
p̄sides pctōz sunt p̄ legē et si lex dicit̄ ad mortē. De
de cū dicit. Absit. soluit p̄dicte obiectionē. Circa qd̄ sc̄d
vni est q̄ si lex per se et directe cōtinet passiones peccatoz
vel mortem. sequeretur q̄ lex esset peccatum altero mōz
cōm̄. nō autē si lex est occasio passionū et peccatū et mortis

VII. ca.

Circa hoc ergo tria facit. Primo ostendit quid lex per se faciat. scdo ostendit quid ex ea occasionaliter sequatur ibi. Occasio ne aut accepta etc. Circa primum tria facit. Primo rindet ad questionem dicentis. Absit. s. q. lex sit peccatum. Neq. enim ipsa docet peccatum sicut illud. ps. Rex dñi immaculata. neq. le gislator peccavit quasi iniusta legē ferēs. scdm illud pro uer. 8. Per me reges regnāt etc. scdo ibi. Sed peccatum etc. ponit id qd per se ptinet ad legē. s. notificare peccatū nō auferre. Et h' est qd dicit. S; peccatū nō cognoui nisi p legē. s. tertio per legē enī cognitio peccati. Et si quidē hoc intelligit de lege naturali manifestū est qd dicit qz p legē naturāle hō diiudicat bonum et malū. Eccl. 17. Sensu im pleuit corda illoz et bona et mala ostendit. Sed apud hic vi detur loqui de lege veteri quā significauit. s. dicēs. Hō in veritate lre. Dicendū est ergo qz sine lege poterat qd dem peccatū cognosci scdm qz habet rōnem in bono. i. cō tra rōnem existēs nō aut scdm qz imponat offensā diuinā qz per legē diuinit' datā manifestat homini qz deo displicent peccatū hūana in hoc qz ea phibet et mādāt puniri. tñio ibi. Hā cōcupiscētia etc. pbat qd dixerat dicens. Hā cō cupiscētia nesciebā nisi lex diceret. Hō cōcupiscēs. Circa qd cōsiderandū est qz hoc qd dixerat. Peccatū nō cognoscebam nisi per legē. Posset aliqz referre ad ipm actū pecca ti quē lex in noticiā hoīs ducit dum phibet. et hoc quidē verum est qm ad aliqua peccatū. Dicit enī leui. 18. Null' er nō succūbet iumēto. Sed qz hoc non sit intellect' apli patet ex hīs qz hic dicuntur. Null' enī ē qui ipm actū con cupit ignoret cū omīs ipm experiātur. Est ergo intelligē dum sicut supra dixim' qz peccatū nō cognoscit nisi per legē qm ad reatu pene et offensā dei. Itō aut hoc pbat qz cō cupiscētia qz cōcupiscētia praua cōiter se habet ad omīa peccata. Qnd' et glo. dicit aug. Dic elegit apud qd est ge neralē peccatū. s. cōcupiam. Bona est ergo lex qd dum cōcupias phibet oīa mala phibet. Pōt aut intelligi qz cō cupiscētia sit generalē peccatū scdm qz sumit p cōcupiscētia cuiuslibet peccati. Hō aut sic appellauit augustin' cōcupiscē tiam generalē peccatū. sed qz est radix et cā oīs peccati aliqua cōcupiscētia spēialis. Qnd' et glo. dicit. qz cōcupiscētia est generalē peccatū. vnde oīa mala veniūt. Inducit enī apud pceptū legis qd habet. exo. 20. Vbi spēaliter phibetur Hō cōcupiscēs rem pximi tui qz est cōcupiscētia auaritie de qua dicit. pma thi. 6. Radix oīum maloz est cupiditas. Et hoc ideo qz peccatū obediūt omīa vt dicit. ecc. 10. Et ideo cōcupia de qua hic loquitur est gñale malū nō cōi tate gener' vel spēi sed cōitate causalitatis. Nec est ptra rium qd habet. ecc. 10. Initiū oīs peccati supbia. Hā su perbia est initiū peccati ex pte auerisiois. cupiditas autē est pncipiū peccatū ex pte cōuersionis ad bonū cōmutabile. Po test aut dicit qz apud spēaliter assumit cōcupiscētia ad ppositi manifestationē. qz vult ostēdere qz sine lege peccatū nō cognoscebat in qm. s. ptinet ad offensā dei et hoc maxi me patet in hoc qz lex dī. phibet cōcupiam que ab homie nō phibet. Hā solus de' hoīez reū reputat pp' cōcupiaz cordis. scdm illud pmo. 2. 16. Hoīes vidēt qz parēt deus asit intuet cor. Itō aut lex dei pot' phibuit cōcupiam rei aliene qz furto auferet. et vxoris aliene qz per adulteriū vio latur qz cōcupiam alioz peccatū qz ista peccata etiā in ipsa cōcupia hnt quādā delectationē qd non ptingit de alijs peccatis. Qz deinde cū dicit. Occasione autē etc. ostendit qd ex lege occasionalit' cōsequat. Et pmo pponit qd intendit scdo manifestat ppositū ibi. Sine lege etc. Dicit ergo pmo. qz peccatū occasione accepta p mādātuz. s. legis pro hibētis peccatū operatū est in me oēm cōcupiscētia. Peccatū aut pōt hic intelligi scdm emphaticā locutionē qz ipse est peccatū principū. Et scdm hoc in hoīe operat' oēm concu piscētia peccati. pma Jo. 3. Qui facit peccatū ex dyabolo est

qz ab initio dyabol' peccauit. Sed qz apud hic d' dyabo lo mentionē nō fecerat pōt dicit qz peccatū actuale qd cūqz est cogitatione apphensuz opatur in hoīe sui cōcupiam. scdm illud Jo. pmo. Inuisquis qz tēptatur a cōcupia sua. deinde cōcupiscētia parit peccatū. Sed melius est qz hoc re feram' ad peccatū qd supra dixerat p vñū hoīem in mādūz ingressū. s. ad peccatū originale qd. s. ante grām xpī est in hoīe scdm culpā et penā. sed veniēte grāa trāsit reatu et pmanet actu qm ad fomitē peccati vel cōcupiscētiaz habi tualem qz opatur in hoīe oēm cōcupiscētiaz actualez sine hoc referat' ad cōcupiscētiaz diuersoz peccatū. Hāc enī est cōcupiscētia furti alia adulteri et sic de alijs. Sine res feratur ad diuersos cōcupiscētia grad'. pnt pstitit in cogi tatione delectatione p'sensu et ope. Sed ad hūc effectū in hoīe operandū peccatū accipit occasiōē ex lege. Et hoc est qd dicit. Occasione accepta. Qz adueniēte mādātō ad ditur ratio p'uaricationis qz vbi nō est lex nec p'uaricatio vt supra. 4. dicit' est. Al' qz crescit desiderū peccati phibiti rōnibus supra positis. Et est notandū qz nō dicit qz lex de derit occasiōē peccati. sed qz ipm peccatū occasiōem acce perit ex lege. Ille enī qui dat occasiōē scādālizat et qz cō sequēs peccat. qd qdē fit quādo aliqz facit aliquod opus minus rectū vnde p'imus offendit aut scādālizat puta si quis loca inhonestā frequēteret licet nō mala intētiōne. Qnd' dicit infra. 14. Hoc iudicate magis ne ponat' offē diculū fratrib' vel scādāli. Sed si qz peccatū op' faciat. pu ta si det elemosinā et alit' ide scādālizat ipse nō dat occasi nem scādālizādū. vnde nec scādālizat nec peccat sed ali us accipit occasiōē qui scādālizat et ille peccat. Sic igit' lex rectū aliqd fecit qz peccatū phibuit vnde occasiōē non dedit peccati. sed hō occasiōē ex lege accipit. et propter hoc sequit' qz lex nō sit peccatū sed magis qz peccatū sit ex pre hoīs. Sic igit' intelligendū est qz passiones peccatū qz peccati nēt ad cōcupiscētia peccati nō sunt p legē. quasi lex illa ope tur sed peccatū illas opatur accepta occasiōē ex lege. Et cas dem occasiōē dicit lex mortis. nō qz lex mortē opatur. s; qz peccatū mortē opatur occasiōē accepta ex lege. Pōt au tem eodē sensu lra alit' ordinari vt dicat' qz peccatū opa tū est p mādātū legis oēm cōcupiscētia et hoc occasiōē ac cepta ab ipso mādātō. sed pma expositio simplicior' meli or est. Deinde cū dicit. Sine lege enī manifestat qd dixerat et hoc p experientia effectus. Et pmo pponit effectuz scdo refert cāz ibi. Hā peccatū etc. Circa pmo tria facit pmo describit statū ante legē. scdo statū sub lege ibi. S; cū venisset etc. tertio ex cōpatione vtriusqz stat' cōcludit euentū legis. Et inuentū est mihi etc. Dicit ergo pmo qz peccatū occasione accepta p mādātū opatū est in me om nem cōcupiscētia qd ex hoc apparet. Sine lege enī peccatū erat mortuū. nō quidē sic qz peccatū nō esset qz p vñū hoīe minem peccatū in hūc mundū intrauit aut legē vt. s. scdo dicit' est. sed intelligit qz erat mortuū vel qm ad cogni tiōē hoīs qz quedā in lege phibita nesciebat esse pecca ta puta cōcupiscētia. vel qz erat mortuū qm ad efficaciam mortēdi per cōpationē ad id qd postea fuit. nō enim habebat tantā virtutē inducēdi hoīem ad mortē qz taz po stea habuit occasiōē accepta sub lege. Habet enī quasi mortuū qd est debilitatū virtute. Col. 3. Mortificare mē bra v'ra qz sunt sup terrā. Talis ergo erat stat' ante legē qm ad peccatū. Sed qualis esset qm ad hoīem ostē dit subdēs. Ego aut viuebā sine lege aliqz. Qz etiā du pliciter pōt intelligi. Ano mō qm ad id qd hominū vi uebat ex seipso qz viueret duz ignorabat. peccatū esse per id qd mortuus erat. Apoc. 3. Homē habes qz viuas sed mortuus es. Al' hoc dicit' per cōpationē ad mortē qz con sequuta est occasiōē legis. dicitur enī minus peccantes viuere in cōpatione ad eos qz magis peccat. Deinde cū

Ad Romanos

dicat. Sed cum venisset et describit statum sub lege. Et primo dicitur ad peccatum cum dicit. Sed cum venisset mandatum. data scilicet lege reuixit peccatum. Sed potest dupliciter intelligi. Uno modo dicitur ad cognitionem hominis qui incepit cogitare non scire peccatum. Iste esse quod prius non cognouerat. Iere. 31. Postquam ostendisti mihi percussit femur meum confusus sum et erubui. Et signanter dicit. Reuixit quia in paradiso plenam notitiam homo habuerat de peccato. licet non habuerit per experientiam. Et reuixit quantum ad virtutem quia data lege occasio aliter augmentata est virtus peccati. prima cor. 15. Virtus peccati lex. secundo quantum ad ipsum hominem cuius dicit. Ego autem mortuus sum. quod etiam dupliciter potest intelligi. Uno modo secundum cognitionem ut sit sensus mortuus sum. id est cogitavi me mortuum. Alio modo per operationem ad statum potest ut sit sensus. Mortuus sum. id est magis morti obligatus sum quam ante. Unde aliquantulum verum est quod dicitur est moysi et aaron. numeri. 16. Vos interfecistis populum domini. Deinde cum dicit. Et inuentum est. Concludit ex comparatione utriusque status euentum legis dicens. Et inuentum est secundum predicatum mandatum quod erat ad vitam. Primo quidem secundum intentionem dantis legem. secundo quantum ad ipsam mandati honestatem et deuotionem obedientis. Eze. 20. Peditis eis precepta bona et iudicia que faciens homo viuere in eis. hoc est mihi ad mortem occasionali. scilicet per peccatum quod in homine erat. Job. 20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidum intrinsecus eius. Deinde cum dicit. Nam peccatum etc. resumit causam quasi manifestam per euentum premissum dicens. Hoc ideo contigit scilicet quia mandatum quod erat ad vitam. inueniret ad mortem esse. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me scilicet per concupiscentiam quam in me operatum est viderunt est dan. 13. Spiritus decepit te et concupiscentia subuertit cor tuum. et per illud. scilicet mandatum occasionali peccatum me occidit. secundum cetera cor. 3. Littera occidit. Deinde cum dicit. Itaque lex etc. concludit conclusionem intentam. scilicet quia lex non solummodo sit peccatum sed vterius quia sit bona tanquam faciens cognoscere peccatum et prohibens ipsum. Et primo concludit quantum ad totam legem dicens. Sicut ex premissis patet. lex quidem est facta. per. Lex domini immaculata. prima tibi. primo. Scimus quia bona est lex. secundo quantum ad particularem legis mandatum dicens. Et mandatum legis est sanctum quantum ad precepta ceremonialia quibus homines ordinantur ad dei cultum. leui. 20. Sancti estote quia ego sanctus sum. Et iustum quantum ad precepta iudicialia quibus homo debito modo ordinatur ad proximum. per. Iudicia domini vera iustificata etc. Et bonum. id est honestum quantum ad precepta moralia. per. Bonum mihi lex oris tui super milia etc. Quia tamen omnia ista precepta ordinant nos in deum ideo totam legem sanctam notauit. Deinde cum dicit. Sed ergo bonum est etc. mouet questionem quantum ad legis effectum. Et primo questionem dicens. Quod ergo bonum est. scilicet in se factum est mihi mors id est per se causa mortis. Sed quidem aliquis poterat falso intelligere ex eo quod supra dicitur est. Inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam hoc esse ad mortem. secundum cetera soluit per interemptionem dicens. Absit. Non enim potest id quod est secundum se bonum et viuificum esse causa mali et mortis secundum illud. Ma. 7. Non potest arbor bona fructum malos facere. 3. ibi. Sed peccatum etc. concordat id quod nunc dicitur cum eo quod supra dicitur. Non enim mandatum est inuenit esse ad mortem quia ipsum mortem operatur. sed quia occasione accepta ab ipso peccato mortem operatur. Et hoc est quod dicit. Sed peccatum ut appareat peccatum id est ex hoc appareat esse peccatum per legis bonum id est per mandatum legis quia ex hoc ipsum bonum est quia facit cognitionem peccati. Et hoc occasio naturaliter in quantum manifestat peccatum. Non autem sic intelligit peccatum per legem operatum esse mortem quasi sine lege mors non fuisset. dicitur enim supra quia regnauit mors ab adam usque ad moysen. scilicet cum lex non esset. sed intelligit quia peccatum

per legem operatur mortem quia damnatio mortis est augmentata lege adueniente. Et hoc est quod subditur. Ita dico quia peccatum operatum est mortem per bonum ut peccatum fiat peccatum id est peccare facies per mandatum legis occasionali. Et hoc supra modum quo antea peccabat. vel quia accessit reatus per uariationem. vel quia creuit concupiscentia peccati. ut supra dicitur est. veniente prohibitione legis. Peccatum autem hic intelligit sicut. s. diximus? vel per yabol? vel potius fomes peccati.

Lectio tertia.

Sciamus enim quia lex spiritualis est. Ego autem carnalis sum. v. enundatus sub peccato. Quod enim oportet non intelligo. Non enim quod volo bonum. hoc ago. sed quod odio malum illud facio. Si autem quod nolo illud facio. profertur legi quam bona est. Nunc autem iam non ego oportet illud. sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me. hoc est in carne mea bonum. Nam velle adiacet mihi perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum hoc facio: sed quod nolo illud facio. iam non ego operor illud sed quod habitat in me peccatum.

Postquam apostolus excludit illa ex quibus lex videbatur esse mala et mali effectus. hic probat legem esse bonam. Et circa hoc duo facit. Primo probat bonitatem legis ex ipsa repugnancia que in homine inuenitur ad bonum quam lex tollere non potest. secundo ostendit per quid huiusmodi legis repugnancia tolli potest ibi. Infelix etc. Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. secundo probat propositum ibi. Quod enim oportet etc. tertio infert conclusionem intentam ibi. Inuenio igitur etc. Circa primum duo facit. Primo proponit legem bonitatem. secundo hominis conditionem ibi. Ego autem etc. Dicit ergo primo. dicitur est quia lex est sancta. Et hoc dixit. Scimus enim nos qui sumus in diuinis sapientes quia lex. scilicet vetus spiritualis est. scilicet spiritus homines recordans. per. Lex domini immaculata. Et spiritualis est. id est a spiritu sancto data qui digitus dei dicitur in scripturis Luc. 11. Si in digito dei eijcio demonia. Non dicitur ergo. 31. Dedit dominus moysi duas tabulas lapideas scriptas digito dei. Lex tamen noua non solum dicitur lex spiritualis sed lex spiritus ut patet infra. 8. Quia non solum a spiritu sancto est sed spiritus sanctus eam impunit cordi quod inhabitat. Deinde cum dicit. Ego autem carnalis sum etc. Ostendit conditionem hominis et potest hoc verbum dupliciter exponi. Uno qui dem modo ut apud loquitur in persona hominis in peccato existentis. Et ita hoc aug. exponit in libro. 33. questionum postea vero in libro contra Iulianum exponit hoc ut apud intelligatur loqui in persona sua. id est hominis sub gratia constituti. Prosequamur ergo declarando qualiter hec verba et sequentia diuersimode prout utroque modo exponi. Quis scilicet cetera expositio melior sit. Ergo dicit primo. Ego autem etc. Sic intelligendum est ut ly. ego. proprie hominis intelligatur que est principale in homine. Unde videtur vniuersumque hoc esse se sua ratio vel suus intellectus sicut ciuitas videtur esse rector ciuitatis ita ut quod ille facit ciuitas facere videtur. Dicitur autem homo carnalis quia eius ratio carnalis est. quod dicit carnalis dupliciter. Uno modo ex eo quia subditur carni consentiens his ad que caro instigat. secundum illud prima cor. 3. Cum sit inter vos zelus et contentio etc. Et hoc modo intelligitur de homine nondum per gratiam reparato. Alio modo dicitur ratio esse carnalis ex eo quia a carne impugnat secundum illud

lud. gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum. Et hoc modo intelligitur esse carnalis ratio etiam hominis sub gratia constituti. Vtriusque enim carnalitas puenit ex peccato. Unde subdit. Venudatus sub peccato. Sed tñ notandū q̄ carnalitas que importat rebellionē carnis ad sp̄m puenit ex peccato primi parentis. quia hoc pertinet ad fomitem cui⁹ corruptio ex illo peccato deriuat. Carnalitas autē q̄ importat subiectionē ad carnē puenit non solū ex peccato originis sed etiam actuali p̄ quod homo obediendo concupiscētijs carnis seruus se carnis constituit. Unde subdit. Venudatus sub peccato. s. vel primi parentis vel pprio. Et dicitur venudatus q̄ peccator seipsum vendit in seruum peccati precio pprie voluntatis implende. **¶** Sa. 50. Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis. **¶** Deinde cum dicitur. **¶** Quid est oporere? ostendit qd̄ p̄posuerat et primo q̄ lex sit sp̄nalis. secundo q̄ homo sit carnalis venudatus sub peccato ibi. **¶** Hunc autē iam nō ego rē. Circa primū duo facit. primo p̄ponit p̄bationē. secundo inducit conclusionē ibi. **¶** Si autē qd̄ nolo rē. Sumit autē p̄batio ex hominis infirmitate quā primo p̄ponit. secundo adducit p̄bationē ibi. **¶** Non autē rē. Infirmitas autē hoīs est manifesta ex hoc q̄ operat̄ id quod intelligit non esse operandū. Unde dicit. **¶** Quod est oporere nō intelligo. s. esse operandū. **¶** Quidē potest intelligi dupliciter. Vno modo de eo qui est subiectus peccato. qui quidē in vniuersali intelligit non esse operandū peccatū. tamē victus suggestionē demonis vel passione vel inclinatione peruersi habitus operat̄ illud. Et ideo dicit operari quod intelligit non esse operandū contra conscientia faciens sicut **¶** Luc. 12. Seruus sciens voluntatē dñi sui. et non faciens digne. plagis vapulabit multis. Alio modo potest intelligi de eo qui est in gratia constitutus qui quidē operat̄ malum non quidē exequendo in ope vel cōsentiente mēte. sed solū concupiscendo s̄m passionē sensibilis appetitus. et illa concupia est preter rationem et intellectum. q̄ preuenit eius iudiciū quo adueniente talis operatio impedit. Et ideo signanter non dicit. **¶** Intelligo non esse faciendū sed non intelligo. q̄. s. intellectu nondum deliberato aut p̄cipiente talis operatio concupiscētie insurgit. **¶** Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum. et sp̄s aduersus carnē. **¶** Deinde cum dicit. **¶** Non est quod volo rē. p̄bat quod dixerat et p̄ vniuersales et p̄ effectum. **¶** Per diuisionē quidē eius qd̄ dixit. **¶** Quod est oporere. sub quo duo continent. s. non agere bonum et agere malum. quia etiā ille qui non agit bonum dicit oporere peccatum peccato omissionis. **¶** Ex parte autē eius qd̄ dixit nō intelligo. p̄bat p̄ effectum q̄ est intellectus mouet voluntatē. velle est effectus eius quod est intelligere. **¶** Dicit ergo primo quantū ad omissionem boni. **¶** Non est ago hoc bonum quod volo agere. **¶** Quod quidē vno modo potest intelligi de homine sub peccato constituto. et sic hoc qd̄ dicit. ago. est accipiendū s̄m actionem completam que exterius opere exercet per rationis consensum. **¶** Q̄ autē dicit volo. est intelligendū non quidē de voluntate completa que est operis preceptiua. sed de voluntate quadā incompleta qua homines in vniuersali bonum volunt sicut et in vniuersali habēt rectum iudiciū de vno et depreuat talis voluntas in particulari vt non agat qd̄ in vniuersali intelligit agendū et agere vellet. s̄m autē q̄ intelligit de hoīe per gratiam regato econuerso oportet intelligere per hoc qd̄ dicit. volo. voluntatem completā perdurantē in electione particularis opatiōis vt p̄ hoc q̄ dicit. **¶** Ago intelligatur actio incompleta que consistit tantum in appetitu sensitiuo nō pueniens vsq̄ ad rationis cōsensum. **¶** Hō est sub gratia constitutus? vult quidē mentē suā a prauis concupiscētijs conseruare sed hoc bonum non agit p̄pter mor̄ inordinatos concupiscētie insurgentes in appetitu sensitiuo. Et simile est qd̄ dicit. gal. 5. Et non quecūq̄ vultis illa faciat. Secundo quantū ad perpetratiōē mali subdit. **¶** Sed quod odio malū illud facio quod quidē si intelligat de homine peccatore p̄ hoc q̄ dicit. **¶** Odio intelligitur quoddā odium imperfectū s̄m q̄ omnis homo naturaliter odit malum. p̄ hoc autē q̄ dicit. **¶** Facio. intelligit actio p̄fecta p̄ operis executionē s̄m rationis cōsensum. **¶** Nam illud odium mali in vniuersali tollit in particulari eligiti p̄ inclinationē habitus vel passionis. **¶** Si vero intelligit de hoīe sub gratia constituto p̄ hoc quod dicit. **¶** Facio. intelligit econuerso actio imperfecta que consistit in sola concupiscētia appetitus sensitui p̄ hoc qd̄ dicit. **¶** Odio. intelligit odium p̄fectum quo quis p̄seuerat in detestatione mali vsq̄ ad finalem reprobationē ipsi⁹ de quo dicit in ps̄. **¶** Perfecto odio oderam illos. s. malos in quā sūt peccatores. **¶** 2. **¶** Mach. 3. **¶** Cum leges adhuc optime custodirent pp̄ onie pontificis pietatem et aios odio habentes malū. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Si autē qd̄ nolo rē. concludit ex premissa dispositione hominis q̄ lex sit bona dicens. **¶** Si agit qd̄ nolo illud facio quocūq̄ dictorum modorū intelligat ex hoc ipso qd̄ nolo malum consentio legi quā bona est in hoc q̄ prohibet malum quod ego naturaliter nolo. **¶** Manifestum est est q̄ inclinatio hominis s̄m rōem ad volendū bonū et fugiendū malum est s̄m naturam vel grām. et vtriusque est bona. **¶** Unde et lex que huic inclinationi consentit precipiēdo bonū et p̄hibendo malū eadem ratione est bona. **¶** puer. 4. **¶** Dominum bonam tribuā vobis leges meas nō derelinquatis. **¶** Deinde cum dicit. **¶** Hunc autē ego rē. p̄bat qd̄ dixerat de conditione hoīs. s. q̄ sit carnalis venudatus sub peccato. **¶** Et circa hoc tria facit. primo p̄ponit qd̄ intendit. secundo probat p̄positū ibi. **¶** Scio est rē. tertio concludit intentionem ibi. **¶** Si autē qd̄ volo rē. **¶** Q̄ autē homo sit carnalis venudatus sub peccato quasi aliquāter seruus peccati ex hoc apparet q̄ ipse non agit sed agit a peccato. **¶** Ille est q̄ est liber ipse p̄ seipsum agit et non ab alio agit. **¶** Et ideo dicit. **¶** Dicitū est q̄ p̄ intellectum et voluntatē consentio legi. nunc autē dum contra legem facio ego iam non operor. **¶** Illud qd̄ facio contra legem. sed p̄t̄m qd̄ in me habitat. et sic patet me seruū esse peccati inquantū peccatū in me est dñi dominiū habens operatur. **¶** Et hoc quidē recte et faciliter potest intelligi de homine sub gratia constituto. q̄ est concupiscit malum s̄m appetitū sensitiuū ad carnē p̄nentes non p̄cedit ex opere rationis. sed ex inclinatione fomitis. **¶** Illud autē hō dicit operari quod ratio operat̄. q̄ homo est id quod est s̄m rationem. **¶** Unde motus concupiscētie q̄ non sunt a ratione sed a fomite nō operatur homo. sed fomies peccati qui hic peccatū noīatur. **¶** Jac. 4. **¶** Unde bella et lites in vobis? **¶** Nonne ex concupiscētijs vris que inilitant in membris vris? **¶** Sed de homine sub peccato constituto hoc pprie intelligi non potest. q̄ eius ratio peccato cōsentit. **¶** Et ideo ipsemet operat̄. **¶** Unde dicit **¶** Aug. **¶** et habetur in glosa. **¶** Multū fallit homo qui consentiens est concupiscētie carnis sue. et quod illa desiderat deternens facere. et statuens putat sibi adhuc esse dicendū nō ego operor illud. **¶** Potest tamen licet ex parte exponi etiā de homine peccatore. **¶** Actio est maxime attribuit principali agenti qd̄ s̄m p̄prietatē suā mouet. nō autē agenti qd̄ mouet vlt agit s̄m p̄prietatē alteri⁹ a q̄ mouet. **¶** Manifestū est autē q̄ ratio hoīs s̄m illud qd̄ est p̄prium sibi non inclināt ad malum. sed s̄m q̄ mouet a concupiscētia. **¶** Et tō opatio malū quā ratio facit. put est a concupia victa non attribuit principali rationi q̄ hic p̄ hoīem intelligit. sed potius ipsi concupie vel habitū ex quo ratio inclināt ad malū. **¶** Dicitur autē peccatū habitare in hoīe non quasi peccatū sit res aliqua cui sit priuatio boni. sed designat p̄manētia huiusmodi defectus in homine. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Scio est.

tuus. Et simile est qd̄ dicit. gal. 5. Et non quecūq̄ vultis illa faciat. Secundo quantū ad perpetratiōē mali subdit. **¶** Sed quod odio malū illud facio quod quidē si intelligat de homine peccatore p̄ hoc q̄ dicit. **¶** Odio intelligitur quoddā odium imperfectū s̄m q̄ omnis homo naturaliter odit malum. p̄ hoc autē q̄ dicit. **¶** Facio. intelligit actio p̄fecta p̄ operis executionē s̄m rationis cōsensum. **¶** Nam illud odium mali in vniuersali tollit in particulari eligiti p̄ inclinationē habitus vel passionis. **¶** Si vero intelligit de hoīe sub gratia constituto p̄ hoc quod dicit. **¶** Facio. intelligit econuerso actio imperfecta que consistit in sola concupiscētia appetitus sensitui p̄ hoc qd̄ dicit. **¶** Odio. intelligit odium p̄fectum quo quis p̄seuerat in detestatione mali vsq̄ ad finalem reprobationē ipsi⁹ de quo dicit in ps̄. **¶** Perfecto odio oderam illos. s. malos in quā sūt peccatores. **¶** 2. **¶** Mach. 3. **¶** Cum leges adhuc optime custodirent pp̄ onie pontificis pietatem et aios odio habentes malū. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Si autē qd̄ nolo rē. concludit ex premissa dispositione hominis q̄ lex sit bona dicens. **¶** Si agit qd̄ nolo illud facio quocūq̄ dictorum modorū intelligat ex hoc ipso qd̄ nolo malum consentio legi quā bona est in hoc q̄ prohibet malum quod ego naturaliter nolo. **¶** Manifestum est est q̄ inclinatio hominis s̄m rōem ad volendū bonū et fugiendū malum est s̄m naturam vel grām. et vtriusque est bona. **¶** Unde et lex que huic inclinationi consentit precipiēdo bonū et p̄hibendo malū eadem ratione est bona. **¶** puer. 4. **¶** Dominum bonam tribuā vobis leges meas nō derelinquatis. **¶** Deinde cum dicit. **¶** Hunc autē ego rē. p̄bat qd̄ dixerat de conditione hoīs. s. q̄ sit carnalis venudatus sub peccato. **¶** Et circa hoc tria facit. primo p̄ponit qd̄ intendit. secundo probat p̄positū ibi. **¶** Scio est rē. tertio concludit intentionem ibi. **¶** Si autē qd̄ volo rē. **¶** Q̄ autē homo sit carnalis venudatus sub peccato quasi aliquāter seruus peccati ex hoc apparet q̄ ipse non agit sed agit a peccato. **¶** Ille est q̄ est liber ipse p̄ seipsum agit et non ab alio agit. **¶** Et ideo dicit. **¶** Dicitū est q̄ p̄ intellectum et voluntatē consentio legi. nunc autē dum contra legem facio ego iam non operor. **¶** Illud qd̄ facio contra legem. sed p̄t̄m qd̄ in me habitat. et sic patet me seruū esse peccati inquantū peccatū in me est dñi dominiū habens operatur. **¶** Et hoc quidē recte et faciliter potest intelligi de homine sub gratia constituto. q̄ est concupiscit malum s̄m appetitū sensitiuū ad carnē p̄nentes non p̄cedit ex opere rationis. sed ex inclinatione fomitis. **¶** Illud autē hō dicit operari quod ratio operat̄. q̄ homo est id quod est s̄m rationem. **¶** Unde motus concupiscētie q̄ non sunt a ratione sed a fomite nō operatur homo. sed fomies peccati qui hic peccatū noīatur. **¶** Jac. 4. **¶** Unde bella et lites in vobis? **¶** Nonne ex concupiscētijs vris que inilitant in membris vris? **¶** Sed de homine sub peccato constituto hoc pprie intelligi non potest. q̄ eius ratio peccato cōsentit. **¶** Et ideo ipsemet operat̄. **¶** Unde dicit **¶** Aug. **¶** et habetur in glosa. **¶** Multū fallit homo qui consentiens est concupiscētie carnis sue. et quod illa desiderat deternens facere. et statuens putat sibi adhuc esse dicendū nō ego operor illud. **¶** Potest tamen licet ex parte exponi etiā de homine peccatore. **¶** Actio est maxime attribuit principali agenti qd̄ s̄m p̄prietatē suā mouet. nō autē agenti qd̄ mouet vlt agit s̄m p̄prietatē alteri⁹ a q̄ mouet. **¶** Manifestū est autē q̄ ratio hoīs s̄m illud qd̄ est p̄prium sibi non inclināt ad malum. sed s̄m q̄ mouet a concupiscētia. **¶** Et tō opatio malū quā ratio facit. put est a concupia victa non attribuit principali rationi q̄ hic p̄ hoīem intelligit. sed potius ipsi concupie vel habitū ex quo ratio inclināt ad malū. **¶** Dicitur autē peccatū habitare in hoīe non quasi peccatū sit res aliqua cui sit priuatio boni. sed designat p̄manētia huiusmodi defectus in homine. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Scio est.

Ad Romanos

Probat qd peccatū habitans in homine operet malū qd homo facit. Et primo ponit mediū ad pbandū ppositū. secūdo illd mediū manifestat ibi. Nam velle rē. Probat ergo primo qd peccatū habitans in hoīe opet malū qd hō fa- cit. que quidē phatio manifesta est fm qd verba referunt ad hoīem sub grā cōstitutū qui liberat⁹ est a peccō p grām xpi vt. s. 6. habitū est. Quātū qd ad eum in quo grā xpi non habitat nondū est liberat⁹ a peccato. In carne autēz grā xpi nō inhabitat: sed habitat in mēte. Unde infra. 8. dicit qd si xpus in nobis est: corpus quidē mortuū est. ppter peccatū. spūs autē uiuit ppter iustificatiōē. Igit̄ adhuc in carne dñat peccatū qd opat concupis carnis. Carnē enim hic accipit simul cū mēbris sensituis. Sic em̄ caro distit- guit cōtra spū rē et repugnat inquantū appetit⁹ sensitiu⁹ tendit in pccatū eius qd ratio appetit. fm illd Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spū. Dicit̄ qd: Dicitum est qd in me etiam p grāz repaſto peccatū opat. s. intelligendū est in me fm carnē simul cū appetitū sensitiuo. Scio em̄ p rōem r experimētū qd bonū. s. grē qd reformar⁹ sum nō habitat in me. S. ne intelligat fm rōem fm modū supius positum exponit. Hoc est in carne mea. Nam in me. i. in corde meo hoc bonū habitat. fm illud Ep̄. 3. Habitare xpm p fidē in cordib⁹ vris. Et hoc patet qd hoc verbū nō pccina- tur manichēis qd volūt carnē non esse bonā fm naturā. et ita non esse creaturā dei boni: cū scriptū sit i. 4. Om- nis creatura dei bona est. Nō em̄ hic aplūs agit de bono nature: sed de bono grē qd a peccō liberamur. Si xō hoc re- ferat ad hoīem sub peccō exītem supflue addit qd dicit. hoc est in carne mea qd in hoīe peccōre bonum grē nō habitat nec qd ad carnē nec qd ad mēte nisi forte qd extorē ve- lit exponere hoc esse dicitū: qd peccatū qd ē puatio grē quo- dāmodo a carne deriuat ad mēte. ¶ Deinde euz dicit. Nam velle rē. manifestat qd dixerat: primo ex hoīs fa- cultate. secundo ex hoīs actione que facultatē demonstrat ibi. Non em̄ qd volo rē. Facultas autē hoīs primo descri- bit qd ad volūtātē qd videt̄ in hoīs esse potestate. An̄ dicit. Nam velle adiacet mihi. i. p̄pinquus est mihi qd sub mea potestate existēs. Nihil em̄ est tam in hoīs volūtate cōstitutū qd hoīs volūtās. vt Aug. dicit. Scdō ponit fa- cultatē hoīs vel potius difficultatē qd ad cōsumationē effectus cum subdit: Perficere autē bonū nō inuenio. s. in mea potestate existēs. fm illd puer. 16. Hoīs est ppara- re alium. Et iterū. Cor hoīs disponit viam suā. s. dñi est dirigere gressus eius. Hoc autē verbū patrocinari videt̄ pe- lagianis qd dicebant qd initium boni operis est ex nobis in quantū bonū volumus. Et hoc est qd videt̄ aplūs dicere. Perficere autē nō bonū inuenio. S. hūc sensū excludit apo- stolus Phil. 2. dicens. Deus est qd opat in nobis velle r pficere. ¶ 3. dicit. Velle adiacet mihi. s. p grāz iam re- parato est ex opatione diuine grē p quā quidē grāz nō so- lum volo bonū: sed etiā aliquid boni facio qd repugno cō- cupiscēte r cōtra eam ago dicit̄ spū: s. nō inuenio in mea potestate quō istud bonū pficiā: vt. s. totaliter concupiam excludā. Et p hoc manifestat qd bonū grē non habitat in carne: qd si in carne habitaret sicut habeo facultatē volen- di bonū p gratiā habitantē in mente: ita haberē facultatē pficiendi p grāz habitantē in carne. Si xō referat ad ho- minē sub peccō cōstitutū. sic exponi poterit vt velle accipia- tur p volūtate incōpleta que ex instinctu nature in qbus- cūq; peccatib⁹ est ad bonū: s. illd velle adiacet boni. i. iu- rta hoīem iacet qd infirmū: nisi grā voluntati tribuat ef- ficaciam ad pficiendū. ¶ Deinde euz dicit. Nō em̄ qd vo- lo rē manifestat qd dixerat ex actione hoīs que est signuz r effectus facultatis humāne. Et hoc em̄ apparet qd homo non inuenit pficere bonū qd nō agit bonū qd vult qd facit malum qd nō vult. r hoc quidē supra expositū est. ¶ De-

inde cū dicit. Si autē qd volo rē. Cōcludit illud qd supra pposuerat dicens: Si autē qd nolo illd facio nō ego operor illud. Sed qd inhabitat in me peccatū: r hoc etiā supra ex- positū est. S. norandū est qd ex vno r eodē medio. s. qd nolo illud facio aplūs duo cōcludit qd supra posuerat. s. legis bonitatē cum dixit. Si autē qd nolo illud facio cōsentio le- gi dei qm̄ bona est. Et iterū dñi peccati in hoīe cū dicit hic. Si autē qd nolo illud facio non ego opor illud: sed qd habitat in me peccatū. quaz duaz cōclusionū prima p̄inet ad hoc qd dixerat. Lex spūalis est. secunda ad hoc qd dicit- xerat. Ego autē carnalis sum venūdatus sub peccato. S. p̄mā cōclusionē qd est de bonitate legis: elicit ex illo mes- dio ratione eius qd dicit. nolo. qz eius ratio non vult illd qd lex phibet. r ex hoc patet legem esse bonā: sed ex para- te eius qd dicit. illud facio. cōcludit in hoīe dñari peccatū quod contra voluntatē rationis opatur.

LECTIO quarta.

Inuenio igit̄ aliā legeꝝ volentī mihi facere bonū quoniā mihi malū adia- cet. Condelector em̄ legi dei fm in- teriorem hominē. Video autē aliā legem in membris meis repugnantē legi mentis mee r captiuantem me in lege peccati que est in membris meis. Infelix ego homo. quis me liberabit de corpore mortū huius? Gratia dei p iesum christum dñm nostrū. Igit̄ ego ipse mente seruiō legi dei. carne autē legi peccati. Postq; aplūs ostendit legem esse bonā ex eo qd rationē concordat. hic inferit duas cōclusiones fm duo que pos- fuerat. secunda ponit ibi. Video autē aliā legem rē Circa primum duo facit. primo inferit cōclusionē ex dictis. secū- do ponit signū ad maiorē manifestationē ibi. Cōdelector rē. Duo autē supra posuerat. primū quidē qd lex spūalis ē quo iam p̄bato concludit sic. Inuenio igit̄. s. p experimē- tum legem moysi. consonā esse mihi volenti facere bonuz. i. rationi mee p quā bonū approbo r malū detestor. vult r ipsa lex bonū mandat r malū phibet. Deut. 30. Juxta te est verbum valde in ore tuo r in corde tuo vt facias il- lud. Et hoc modo necessarium fuit qd. i. qd malū. i. pecca- tum. vel fomes peccati mihi adiacet. i. iuxta rationēz meā iacet quasi carnē meaz inhabitāe. Mich. 7. Ab ea qd dor- mit in sinu tuo custodi claustra oris tui. i. a carne. ¶ De- inde cum dicit. Condelector em̄ rē. ponit signū p qd ostendit qd lex rationi consentiat. Nullus em̄ delectat nisi in eo qd est sibi conueniens. Homo autē fm rationē delectat- tur in lege dei. ergo lex dei est conueniēs rationi. Et hoc est qd dicit. Condelector legi dei fm interiorem hominē id ē fm rationem r mēte que interior hō dicit. nō qd aīa sit effigiata fm formā hoīs. vt Tertullianus posuit: vt qd ipsa sola sit homo: vt Plato posuit qd homo est aīa vtens corpore. sed qd id qd est principalius in hoīe dicit homo vt supra dictus est. Est autē in hoīe principalius fm appa- rentiam quidē id qd est exterius. s. corpus sic effigiātū qd dicit homo exterior. fm veritatē autē id qd ē intrinsecū. s. mens vel ratio que hic dicit homo interior. ps. Quā dul- cia faucibus meis eloquia tua. i. mach. 12. Habentes so- lacio libros sanctos qd in manib⁹ nris sunt. ¶ Deinde euz dicit. Video autē rē. ponit altam cōclusionē que respōdet ei qd supra secūdo posuerat dicens. Ego autē carnalis suꝝ rē. dicens. Video autē legem in membris meis que est fomes peccati. que quidē potest dici lex duplici ratione. ¶ Uno modo ppter similes effectus: qd sicut lex inducit ad

bonuz faciendū: ita fomes inducit ad peccandū. Alio mō p̄ compassionē ad causā. Cum autē fomes sit quedā pena peccati duplicem causam habet. Unā quidē ipsum peccatū quod in peccante dñum accepit et lege impoſuit que est fomes sicut dñs seruo victo legem imponit. Alia causa fomitis est deus q̄ hanc penā homini peccanti indidit: vt rationi eius inferiorū vires non obediērent. Et fm̄ hoc ipsa inobediētia inferiorū virium q̄ dicit fomes lex dicitur inquantū est p̄ legem diuine iusticie' introducta, sicut iusti iudicis sententia que legem habet. fm̄ illd. 1. Reg. 30. Et factū est hoc ex die illa et deinceps constitutū et p̄ſentitū et quasi lex in israel vsq; ad diem hāc. Nec autē lex originaliter quidem consistit in appetitu sensitiuo. sed diffusiue inuenit in omnibus membris que deseruiunt cōcupie ad peccandum. supra. 6. Sicut exhibitis membra v̄ra seruire immūdicie etc. Et ideo dicit in mēbris v̄ris. Nec autē lex duos effectus in homine habet. Primo nāq; resistit rationi. et quantū ad hoc dicit. Repugnantē legi mētis mee. i. legi moysi que dicit lex mentis inquantū conſonat mēti. vel legi naturali q̄ dicit lex mentis: q̄ naturalitē menti indita est. supra. 2. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Et de hac repugnātia dicit. Gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus sp̄s. Secundus effectus ē q̄ hoīez inseruitutē redigit. Et q̄tū ad hoc subdit. Et capti uatē me vel captiuū me ducentē fm̄ aliā literā in lege peccati que est in membris meis. id ē in me ipso more bestie locutionis fm̄ quā ponunt noīa loco p̄nominum. Lex autē peccati captiuat hominem dupliciter. Uno modo hominem peccatorē p̄ consensum et operationē. Alio modo hominē sub gr̄a cōstitutū q̄tū ad cōcupiscētie motum. De hac captiuitate dicitur in psalmo: In conuertendo dominus captiuitatē syon. Deinde cū dicit. Infelix ego homo etc. Agit de liberatione a lege peccati. et tria circa hoc facit. primo quidē ponit questionem. secundo ponit responſionē ibi. Gratia dei etc. tertio infert conclusiōez ibi: Ergo ego ipse etc. Circa primū duo facit. Anum q̄dē confitē. s. suam miseriam cum dicit. Infelix ego hō. quod quidem est p̄ peccatum qd̄ in homine habitat siue q̄tū ad carnem tantū sicut in iusto. siue etiam quantū ad mentem sicut in peccatore. p̄uer. 14. Miseros facit populos peccatū. ps. Miser factus sum et curuatus sum vsq; in finem. Aliud autem querit dicens. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Que quidē videt questio esse desiderantis fm̄ illud. ps. Educ de carcere animā meā. Sciēdum est tū q̄ in corpore hominis considerari potest natura ipsa corporis que est cōueniens aīe vnde ab ea nō vult separari. 2. Cor. 5. Nolum⁹ expoliari sed supueſtiri. Et iterū corruptio corporis q̄ aggrauat animā. fm̄ illud sap. 9. Corpus quod corrumpit aggrauat animā etc. Et ideo signanter dicit. De corpore mortis huius. Deinde cuz dicit. Gratia dei etc. respondet questionē. Non enim homo p̄p̄rijs viribus potest liberari a corporis corruptione nec etiam anime q̄tū consentiat rationi contra peccatū: sed solum p̄ gr̄am christi fm̄ illud Jo. 8. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. Et ideo sequit. Gratia dei. s. me liberavit quod dicit p̄ iesum xpm̄. Jo. 1. Gratia et veritas p̄ iesum christum facta est. Nec autē liberat a corpore mortis huius dupliciter. Uno mō vt corruptio corporis mēti nō dicit trahē eā ad peccandū. Alio mō corruptio corporis vt totaliter tollat. quantū ergo ad primū conuenit dicere peccatori: gratia liberavit me de corpore mortis huius. i. liberavit me a peccato in quo est anima inducta ex corporis corruptione. sed ab hoc iam iustus liberatus est. Unde ei competit dicere quantū ad secundū: gratia dei liberavit me de corpore mortis huius. vt. s. in corpore meo non sit corruptio peccati aut mortis: quod erit in resurrectione.

Deinde cum dicit. Agit ego ipse etc. infert conclusionē que fm̄ duas p̄missas expositiones diuersimode ex p̄missis infert. fm̄ enim q̄ p̄missa verba exponunt in persona peccatoris sic inferenda est conclusio. Dicitur est q̄ gratia dei liberavit me a corpore mortis huius. vt. s. ab eo nō deducar in peccatū. ergo quādo ero iam liberatus mente seruo legi dei. fm̄ carnē autē legi peccati que quidē in carne remanet quantū ad somitem p̄ que caro cōcupiscit aduersus spiritū. Si autē p̄missa verba intelligant ex p̄sona iusti sic inferendū: gratia dei p̄ iesum christū liberavit me de corpore mortis huius. ita. s. vt in me non sit corruptio peccati et mortis. Agit ego ipse vnus et idem ante q̄ liberer: mente seruo legi dei ei consentiens: carne autē seruo legi peccati inquantū cato mea fm̄ legem carnis mouet ad concupiscendū.

Incipit capitulū octauū

Nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in christo iesu qui nō fm̄ carnē ambulant. Lex enim spiritus vite in christo iesu: liberavit me a lege peccati et mortis. Nam qd̄ impossibile erat legi quo infirmabat p̄ carnem. deus filium suum mittens in similitudinē carnis peccati. et de peccato damnauit peccatū in carne. vt iustificatio legis impleret in nobis: qui nō fm̄ carnez ambulamus sed fm̄ spiritū. Qui enim fm̄ carnez sunt: que carnis sunt sapiunt. qui vero fm̄ spiritum sunt: que sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est: prudentia autē spiritus vita et pax.

Postq̄ apostolus ostendit q̄ per gratiam christi liberamur a peccato et lege. hic ostendit q̄ p̄ eandem gratiam lib̄ramur a damnatione. Et primo ostendit q̄ p̄ gratiam xpi liberamur a damnatione culpe. secundo q̄ p̄ eandem gratiam liberamur a damnatione pene tibi. Si autē christi etc. Circa primū duo facit. Primo p̄ponit qd̄ intēdit: secundo p̄bat p̄positum tibi. Lex enim vite etc. Circa primū duo facit. primo p̄ponit beneficium qd̄ gr̄a confert: cōcludens ex p̄missis ita. Gratia dei p̄ iesum xpm̄ liberavit me de corpore mortis huius in qua existit nostra redemptio. ergo nunc ex quo sumus p̄ gratiam liberati. nihil damnationis est residuū. q̄ tollit damnatio quantū ad culpā et quantū ad penam. Job. 34. Ipso concedente pacē: quis est qui condemnet? Secundo ostendit quibus hoc beneficium concedat. et ponit duas conditiones que ad hoc requiruntur: quarū primā ponit dicens his qui sunt in christo iesu. i. qui sunt ei incorporati p̄ fidem et dilectionē et fidei sacramentū. Gal. 3. Omnes quoque in christo baptizati estis christum induistis. Jo. 15. Sicut palme nō potest ferre fructū nisi manserit in vite. sic nec vos nisi in me manseritis. Illis vero quia non sunt in christo iesu dānatio debetur. Unde ibidem subdit. Si quis in me non manserit mittetur foras sicut palme et areſcet et colligēt eum et in ignem mittent et ardet. Secundam conditionē ponit dicens. Qui non secundum carnem ambulant. i. cōcupiscētiā carnis non sequuntur. 2. cor. 10. In carne ambulantes non fm̄ carnem militamus. Ex his autem verbis aliqui volunt accipere q̄ in infidelibus qui non sunt in christo iesu etiam primi mor⁹ sint peccata mortalia: q̄ uis eis non consentiant. quod est fm̄ carnem ambulare. Si enim illi qui non fm̄ carnem ambulant ex hoc non eis